Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2015–2016

27 925 Bestrijding internationaal terrorisme

Nr. 586

VERSLAG VAN EEN SCHRIFTELIJK OVERLEG

Vastgesteld 17 maart 2016

De vaste commissie voor Buitenlandse Zaken heeft een aantal vragen en opmerkingen voorgelegd aan de Ministers van Buitenlandse Zaken en van Defensie over de brief van 18 december 2015 over het Rapport Luchtaanval Artsen zonder Grenzen ziekenhuis Kunduz (Kamerstuk 27 925, nr. 567).

De vragen en opmerkingen zijn op 28 januari 2016 aan de Ministers van Buitenlandse Zaken en van Defensie voorgelegd. Bij brief van 16 maart 2016 zijn de vragen beantwoord.

De voorzitter van de commissie,
Eijsink

De griffier van de commissie,
Van Toor

kst-27925-586
ISSN 0921 - 7371
's-Gravenhage 2016

Algemeen

De leden van de VVD-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van de brief van het kabinet over het Rapport Luchtaanval Artsen zonder Grenzen ziekenhuis Kunduz. Deze leden hebben hierover nog enkele vragen en opmerkingen.

Allereerst willen de leden van de VVD-fractie nogmaals benadrukken hoezeer zij deze gebeurtenis betreuren. Het feit dat onschuldige burgers – en dan ook nog eens weerloze patiënten en artsen in een ziekenhuis – zijn getroffen bij acties gericht tegen een oprukkende Taliban, is hartverscheurend. Deze leden leven mee met de gewonden en nabestaanden van de slachtoffers.

De leden van de PvdA-fractie hebben kennis genomen van de reactie op het Amerikaanse rapport met betrekking tot de oorzaken van de luchtaanval van 3 oktober 2015 op het Artsen Zonder Grenzen ziekenhuis in Kunduz en danken de Ministers voor hun snelle reactie.

De leden van de PvdA-fractie menen dat incidenten die burgerslachtoffers kennen altijd te betreuren zijn, in het bijzonder wanneer deze voorkomen hadden kunnen worden. De Amerikaanse luchtaanval die onbedoeld het AzG-ziekenhuis in Kunduz heeft getroffen, blijkt – zo stelt het Amerikaanse rapport – een aaneenschakeling van technische en menselijke fouten, welke hebben geleid tot de tragische dood van dokters, verpleegkundigen en patiënten. De leden van de PvdA-fractie hebben grote bewondering voor het werk dat humanitaire organisaties in oorlogsgebieden verrichten. Deze organisaties, die hun werk al in buitengewone ingewikkelde situaties doen, moeten zich naar omstandigheden maximaal beschermd weten; en weten dat alle betrokken partijen zich maximaal en onophoudelijk inzetten om onnodige slachtoffers nu en in de toekomst te voorkomen.

De leden van de SP-fractie zijn zeer geschokt door de Amerikaanse aanval op het ziekenhuis van Artsen zonder Grenzen in Kunduz, Afghanistan, in oktober vorig jaar. De aanval, waarbij meer dan veertig mensen omkwamen, is een «aanslag» op het internationaal recht. Van het allergrootste belang is dat geen enkele twijfel bestaat over de toedracht en dat schuldigen worden bestraft. Voornoemde leden hebben, onder meer naar aanleiding van de ontvangen brief van de Minister van Buitenlandse Zaken en de Minister van Defensie, een aantal vragen en opmerkingen.

De leden van de PVV-fractie hebben kennisgenomen van de brief van de Minister van Buitenlandse Zaken en de Minister van Defensie over het Rapport over de luchtaanval op het ziekenhuis van Artsen zonder Grenzen in Kunduz en van het «Statement on the Kunduz MSF Hospital investigation» van de commandant van de Resolute Support and U.S.-Forces Afghanistan.

De leden van de D66-fractie hebben met belangstelling kennis genomen van de kabinetsreactie op het Amerikaanse rapport inzake de luchtaanval op het Artsen zonder Grenzen (AzG) ziekenhuis in Kunduz op 3 oktober jl. Graag willen deze leden de Ministers nog enkele vragen voorleggen over de luchtaanval en het onderzoek dat is uitgevoerd.

Reactie van het kabinet:

Het is essentieel dat humanitaire hulpverleners hun werk niet alleen op neutrale, onpartijdige en onafhankelijke wijze kunnen uitvoeren om mensen in nood te helpen, maar ook veilig zijn voor oorlogsgeweld.

Humanitaire hulp en medische faciliteiten zoals die van Artsen zonder Grenzen zijn essentieel omdat de burgerbevolking het in veel conflictgebieden zonder medische zorg moet stellen. Het kabinet betreurt zeer dat stafleden van Artsen zonder Grenzen en patiënten slachtoffer geworden zijn van dit drama.

Amerikaans onderzoek

Het is en blijft erg betreurenswaardig dat het incident voorkomen had kunnen worden door scherper menselijk handelen en het (strakker) toepassen van procedures die juist in het leven zijn geroepen om dergelijke gebeurtenissen te voorkomen. Uit de resultaten van het onderzoek en de consequenties die daaruit voortvloeien, blijkt wel dat de Amerikaanse krijgsmacht serieus werk heeft gemaakt van het onderzoek en belangrijke lessen heeft getrokken. Er zijn ook maatregelen getroffen, enerzijds tegen betrokkenen die tekort zijn geschoten in hun handelen, anderzijds gericht op het verbeteren van procedures. De leden van de VVD-fractie hechten daar veel waarde aan.

De leden van de PvdA-fractie constateren dat uit het Amerikaanse rapport blijkt dat grondig onderzoek is gedaan. Ook constateren voornoemde leden dat het oordeel uit het onderzoek over het eigen militaire optreden bij deze luchtaanval op een ziekenhuis is dat de VS hebben gefaald ten aanzien van de eigen hoge standaard om burgerslachtoffers te voorkomen. De aanval was toe te schrijven aan menselijke fouten, gecombineerd met procedurele fouten en technische mankementen. De Nederlandse krijgsmacht opereert altijd in internationaal verband en is daarom mede afhankelijk van informatie van andere landen. Het is daarom niet ondenkbaar dat Nederland, als gevolg van verkeerde informatie, bij een dergelijk incident betrokken zou kunnen zijn. De leden van de PvdA-fractie gaan er vanuit dat de Nederlandse krijgsmacht tot het uiterste gaat om burgerslachtoffers te voorkomen, echter, is Nederland – mocht zich een situatie voordoen waarbij burgerslachtoffers vallen – eveneens bereid tot het betalen van schadevergoeding?

1. Reactie van het kabinet:

De Nederlandse krijgsmacht spant zich vanzelfsprekend tot het uiterste in om burgerslachtoffers te voorkomen. Daartoe hanteert de krijgsmacht onder andere een zorgvuldige doelselectie en wordt bij de keuze van het in te zetten wapen of wapensysteem zorgvuldig rekening gehouden met de kans op het veroorzaken van nevenschade. De Nederlandse krijgsmacht hanteert hierbij specifieke procedures en oefent deze ook veelvuldig voordat militairen aan een missie deelnemen. Ondanks deze zorgvuldige processen is onbedoelde nevenschade nooit volledig uit te sluiten.

In gewapende conflicten, waarin het humanitair oorlogsrecht van rechtswege van toepassing is, bestaat de verplichting om voorafgaand aan het uitvoeren van een aanval een afweging te maken of de daarbij te verwachten nevenschade niet buitensporig is in vergelijking met het te verwachten concrete en directe militaire voordeel van de aanval.

Of er een verplichting bestaat om over te gaan tot schadevergoeding of andere vormen van compensatie moet steeds per geval worden beoordeeld aan de hand van het op de desbetreffende operatie van toepassing zijnde rechtskader en de specifieke omstandigheden van het geval. Indien er geen verplichting bestaat tot schadevergoeding, kan aan de hand van de specifieke omstandigheden worden bezien of er aanleiding is tot het doen van een onverplichte zogenaamde «ex gratia» betaling. Een

dergelijke afweging staat los van de afweging of uit morele of politiek-strategische overwegingen na afloop van – of zelfs al tijdens – een conflict of operatie wordt overgegaan tot een bijdrage in de wederopbouw van het land of de regio in kwestie.

In de brief schrijven de Ministers dat het kabinet vooralsnog geen aanleiding ziet om te twijfelen aan de kwaliteit, grondigheid en uitkomst van de diverse rapporten van de Verenigde Staten over dodelijke luchtaanval. De leden van de SP-fractie constateren dat dit vertrouwen van het kabinet in schril contrast staat met de reactie van Artsen zonder Grenzen (AzG) op het Amerikaanse onderzoek. AzG stelt dat het schokkend is dat een aanval uitgevoerd kan worden als Amerikaanse troepen geen zicht op een doelwit hebben, niet beschikken over een lijst van niet aan te vallen voorzieningen en gebruik maken van haperende communicatiesystemen.

Verder stelt AzG dat het erop lijkt dat tientallen mensen zijn omgekomen en honderdduizenden mensen in Kunduz nu zonder levensreddende zorg zitten, omdat het ziekenhuis het gebouw was dat het dichtstbij een open veld stond en ongeveer leek op het beoogde doelwit. Volgens AzG illustreert de luchtaanval enorme nalatigheid van de kant van het Amerikaanse leger en schending van de regels van oorlog. Daar wordt nog aan toegevoegd dat de vernietiging van een beschermde voorziening zonder het doelwit te verifiëren – in dit geval een functionerend ziekenhuis vol medisch personeel en patiënten -niet enkel weggewuifd kan worden als een menselijke fout of een overtreding van het Amerikaanse leger van hun «rules of engagement». De leden van de SP-fractie zijn van mening dat AzG terecht zeer stevige kritiek uit op het Amerikaanse optreden en vraagt de Minister te reageren op elk afzonderlijk punt van kritiek.

De leden van de SP-fractie vragen de Ministers aan te geven of het 3.000 pagina's tellende Amerikaanse onderzoek reeds openbaar is gemaakt en of het onderzoek op transparante wijze is uitgevoerd. Wat is de stand van zaken met betrekking tot het Afghaanse onderzoek naar de fatale luchtaanval? Is dit openbaar en op transparante wijze is uitgevoerd? Wat zijn de bevindingen?

2. Reactie van het kabinet:

Het kabinet stelt vast dat ook de VS bijzonder kritisch is over het eigen optreden dat leidde tot de aanval. Het Amerikaanse rapport daarover is voltooid en de conclusies ervan zijn op 25 november 2015 door de commandant van de NAVO-operatie Resolute Support en de Amerikaanse troepen in Afghanistan generaal John Campbell tijdens een persconferentie in Kabul gepresenteerd. Campbell trekt hele duidelijke en harde conclusies. De bij die gelegenheid aangekondigde publieksversie van het Amerikaanse rapport is nog niet beschikbaar. De exacte datum van publicatie is nog niet bekend. Het Amerikaanse Ministerie van Defensie heeft laten weten dat deze publieksversie wordt opgesteld met de wens maximale transparantie te geven, met inachtneming van de benodigde voorschriften voor de beveiliging van informatie.

De Afghaanse autoriteiten hebben onderzoek verricht naar de tijdelijke overname van de stad Kunduz. Dat onderzoek behandelt alleen de val van Kunduz en de daaruitvolgende lessen die hieruit te trekken zijn om herhaling te voorkomen.

De leden van de SP-fractie vragen de Ministers verder aan te geven of het juist is dat het ziekenhuis van Artsen zonder Grenzen het enige gebouw in de omgeving was dat verlicht was tijdens de aanval. Kan ook worden

aangegeven of het klopt dat er in het Amerikaanse rapport geen informatie is opgenomen over cockpit- of andere audio opnamen ten tijde van de aanval, terwijl dit doorgaans wel het geval is?

3. Reactie van het kabinet:

Het kabinet beschikt niet over andere informatie dan de informatie die generaal John Campbell, commandant Resolute Support, tijdens de persconferentie van 25 november 2015 bekend maakte. Campbell baseerde zich bij zijn persconferentie op het Amerikaanse onderzoeksrapport naar de toedracht van de gebeurtenissen in Kunduz.

Uit deze persconferentie valt op te maken, zoals het kabinet heeft weergegeven in de brief van 18 december 2015 [Kamerstuk 27 925, nr. 567], dat de verantwoordelijke Amerikaanse commandant ter plekke geen zicht had op het doelwit. Hij was afhankelijk van Afghaanse militairen in de buurt van het eigenlijke doel van de aanval: het lokale hoofdkwartier van de Afghaanse inlichtingendienst (National Directorate of Security, NDS) dat was bezet door opstandelingen. Door een opeenstapeling van fouten en technische mankementen (waaronder het disfunctioneren van video- en andere elektronische communicatiekanalen in het betreffende vliegtuig) heeft de bemanning van het vliegtuig het ziekenhuis van Artsen zonder Grenzen abusievelijk geïdentificeerd als doelwit, in plaats van het hoofdkwartier van de Afghaanse inlichtingendienst enkele honderden meters verderop. Bemanningsleden richtten zich op de fysieke beschrijving van het gebouw en waren in het donker niet in staat tekenen waar te nemen die duidden op de beschermde status van het ziekenhuis. Of het ziekenhuis van Artsen zonder Grenzen en/of andere gebouwen in de nabijheid verlicht waren ten tijde van de aanval valt uit de beschikbare informatie niet op te maken. Informatie over cockpit- en of andere audio-opnamen ten tijde van de aanval is tijdens de persconferentie van 25 november 2015 evenmin beschikbaar gesteld. Daarmee kan niet worden geconcludeerd dat deze geen deel uitmaken van het onderzoeksrapport, dat vanzelfsprekend omvangrijker is dan het transcript van de persconferentie.

De leden van de SP-fractie vragen de Ministers te reflecteren op het gegeven dat de officiële verklaring van de aanval in de dagen kort na deze vreselijke gebeurtenis herhaaldelijk veranderde. Eerder werd bijvoorbeeld ten onrechte gesteld dat de luchtaanval een reactie was op opstandelingen die op Amerikaanse militairen vuurden. Hoe is dit mogelijk?

4. Reactie van het kabinet:

Het kabinet gaat uit van de lezing van generaal Campbell, die een weergave geeft van het Amerikaanse onderzoeksrapport, dat nog niet publiekelijk toegankelijk is. Het kabinet acht transparantie en duidelijkheid over het verloop van de tragische gebeurtenissen van groot belang. In zijn persconferentie gaf generaal Campbell aan dat het AC-130 vliegtuig dat de aanval op het ziekenhuis van Artsen zonder Grenzen in Kunduz uitvoerde reeds in de lucht was voor een andere opdracht. Volgens generaal Campbell waren dit vliegtuig en zijn bemanning uiteindelijk niet nodig voor deze initiële missie en het vliegtuig is tijdens de vlucht omgeleid om luchtsteun te verlenen in Kunduz. In de nabijheid van Kunduz meende de bemanning het doelwit te zijn van een raket, waarna ze van koers veranderden, hetgeen van invloed was op de accuraatheid waarmee het latere doel kon worden geïdentificeerd. Campbell merkt in zijn persconferentie op dat het operationele hoofdkwartier in Bagram in de veronderstelling bleef verkeren dat luchtsteun benodigd was. Op grond van bovenstaande lijkt duidelijk dat er in de eerste momenten en dagen na de

aanval sprake was van een onduidelijke situatie, waarbij verschillende actoren verschillende veronderstellingen hanteerden. Een diepgaand en zorgvuldig onderzoek was nodig om de feiten rondom dit tragische incident boven tafel te krijgen. Dat is door de VS in gang gezet en voltooid.

Het is tevens van belang om de gebeurtenissen in de context van de tijdelijke val en herovering van de stad Kunduz te plaatsen. Sinds het begin van 2015 is Afghanistan zelf verantwoordelijk voor de veiligheidssituatie in het land. De opstandelingen zijn zich hiervan bewust en zetten de Afghan National Defense and Security Forces (ANDSF) stevig onder druk met complexe aanvallen. Tijdens de aanval op Kunduz bleek Amerikaanse ondersteuning nodig om de stad te heroveren. In de onoverzichtelijke situatie van de strijd was de precieze loop van de gebeurtenissen niet meteen vast te stellen.

De leden van de SP-fractie vragen voorts of de Ministers kunnen bevestigen dat Afghaanse *special forces* eerder vorig jaar, in juli, bij hetzelfde ziekenhuis in Kunduz al eens een inval uitvoerden. Wat zegt dit over de relatie tussen de Afghaanse autoriteiten en het ziekenhuis van Artsen zonder Grenzen?

5. Reactie van het kabinet:

Het kabinet kan dit niet bevestigen, omdat het niet beschikt over operationele informatie over Afghaanse special forces.

In de brief staat dat de aanval onder andere was toe te schrijven aan procedurele fouten. Welke procedurele fouten betreffen het, willen de leden van de PVV-fractie weten?

6. Reactie van het kabinet:

Zoals het kabinet schreef in de brief van 18 december 2015 [Kamerstuk 27 925, nr. 567] maakte de persconferentie van generaal Campbell van 25 november 2015 duidelijk dat er sprake was van een opeenstapeling van procedurele fouten en technische mankementen. Zo vond er voorafgaand aan deze opdracht geen briefing plaats, waarin onder andere de te vermijden objecten worden overlegd, omdat het desbetreffende vliegtuig reeds in de lucht was ten behoeve van een andere missie waarvoor het uiteindelijk niet nodig bleek. Daardoor was er ook geen lijst met te vermijden objecten aan boord. Het direct betrokken personeel voerde vervolgens slechts een visuele verificatie van het doelwit uit. De Amerikaanse commandant die de aanval autoriseerde, had dit in deze omstandigheden niet mogen doen: de commandant ging af op informatie van Afghaanse partners en was niet in staat om adequaat onderscheid te maken tussen het beoogde doelwit (het hoofdkwartier van de Afghaanse inlichtingendienst) en het ziekenhuis van Artsen zonder Grenzen. Mankementen aan de elektronische communicatiesystemen aan boord van het vliegtuig bemoeilijkten de communicatie met het operationele hoofdkwartier. Ook is niet ingegrepen door het operationele hoofdkwartier in Bagram, hoewel er redenen waren om de aanval af te blazen: het Amerikaanse commandocentrum te Bagram was op de hoogte gesteld van de coördinaten van het ziekenhuis van Artsen zonder Grenzen en had beschikking over de te vermijden objecten. Het commandocentrum verzuimde echter de coördinaten die binnenkwamen van het vliegtuig daarmee te vergelijken en realiseerde zich daarom niet dat deze overeenkwamen met die van het ziekenhuis van Artsen zonder Grenzen.

De leden van de D66-fractie zien enkele opmerkelijke verschillen tussen het verslag van AzG en het onderzoek dat uitgevoerd is door de VS. Zo duurde de luchtaanval volgens AzG ruim een uur, terwijl Amerika aangeeft dat het «slechts» 29 minuten duurde (Initial MSF internal review: Attack on Kunduz Trauma Centre, Afghanistan, pagina 7. http://www.msf.org/sites/msf.org/files/msf_kunduz_review_041115_for_public_release.pdf). Ook geeft het AzG verslag aan dat er ongeveer 15 minuten tussen de aanvallen zat, terwijl het Amerikaanse verslag het over geen enkele interval heeft. Verder geeft AzG aan dat er minstens 42 mensen zijn omgekomen bij de luchtaanval, terwijl het Amerikaanse onderzoek en het statement van eind november te kennen geven dat er 30 mensen zijn omgekomen. Kunnen de Ministers aangeven hoe zij deze tegenstellingen beoordelen? Kunnen de Ministers daarbij ook aangeven wat de juiste informatie is?

7. Reactie van het kabinet:

Het aantal te betreuren slachtoffers werd oorspronkelijk door Artsen zonder Grenzen op 30 geraamd. Op 12 december 2015 – na de presentatie van de Amerikaanse onderzoeksresultaten – heeft Artsen zonder Grenzen het dodental bijgesteld naar 42. Het kabinet beschikt niet over informatie aan de hand waarvan de genoemde tegenstellingen kunnen worden beoordeeld.

Treffen van maatregelen

Als een dergelijk tragische gebeurtenis zich heeft voorgedaan is het zaak daar op zijn minst lessen uit te trekken voor de toekomst, om er vervolgens alles aan te doen om ervoor te zorgen dat zoiets niet nogmaals gebeurt. De leden van de VVD-fractie hebben dan ook aangegeven het passend te vinden dat de Amerikaanse president Obama en de NAVO onafhankelijke onderzoeken hebben ingesteld, direct nadat bekend werd dat een Artsen Zonder Grenzen ziekenhuis was getroffen bij een luchtaanval. Het is eveneens passend dat Obama zijn excuses heeft aangeboden aan AzG-voorzitter Liu.

De leden van de VVD-fractie willen weten of de Ministers al concreter kunnen toelichten hoe de procedures door de Amerikaanse krijgsmacht zullen worden verbeterd, zodat de kans op herhaling nog kleiner wordt? Wat wordt hier precies mee bedoeld? Zullen dezelfde aanscherpingen worden doorgevoerd in NAVO-verband en door de Nederlandse krijgsmacht? Zo ja, op welke termijn? Zo nee, waarom niet?

8. Reactie van het kabinet:

Het kabinet baseert zich op de uitspraken die tijdens de persconferentie op 25 november 2015 zijn gedaan. Door generaal Shoffner, de plaatsvervangend chef-staf voor communicatie van de missie Resolute Support Afghanistan, is gezegd dat er een grondige beoordeling plaatsvindt van het plannings- en doelbepalingsproces, en de totstandkoming van het gebruik van lijsten met te vermijden objecten. Vooruitlopend hierop heeft generaal Campbell opgedragen dat alle VS operationele staf training ondergaat inzake het doelselectieproces en de geweldsinstructie.

Er is op dit moment geen aanleiding om procedures te herzien in NAVO-verband, of voor de Nederlandse krijgsmacht.

De Ministers schrijven dat de betrokken personen zijn geschorst in afwachting van besluitvorming over administratieve en disciplinaire

maatregelen. Is al bekend waar deze maatregelen uit (zullen) bestaan? Graag ontvangen de leden van de VVD-fractie hierop een toelichting.

9. Reactie van het kabinet:

De VS heeft geen verder inzicht gegeven in maatregelen jegens individuele militairen, anders dan dat een aantal personen is geschorst en dat hun zaken zijn overgedragen aan de geëigende autoriteiten om te bezien of verdere maatregelen aan de orde zijn. Dit proces is nog gaande.

De VS hebben aangekondigd een schadevergoeding te willen betalen aan slachtoffers die bij de aanslag gewond raakten en nabestaanden. Is het de Ministers bekend – zo willen de leden van de fractie van de PvdA weten – of de VS over het algemeen, wanneer sprake is van burgerslachtoffers, bereid is een schadevergoeding te betalen? Of zijn de omstandigheden van deze luchtaanval dusdanig dat het in dit geval een uitzondering betreft? In hoeverre is u bekend of het algemeen gebruik is dat, wanneer sprake is van burgerslachtoffers, deze en/of hun nabestaanden een schadevergoeding ontvangen? En zo ja, zijn hier dan nog bijzondere voorwaarden aan verbonden?

10. Reactie van het kabinet:

De VS heeft in dit geval besloten tot het uitkeren van een schadevergoeding. De VS bekijkt de opportuniteit daarvan van geval tot geval. Nederland volgt eenzelfde lijn.

In november werd de schorsing aangekondigd van het Amerikaanse personeel dat het meest direct betrokken was bij het incident, hangende de besluitvorming over administratieve en disciplinaire maatregelen, zo staat in de brief. Kunnen de Ministers aangeven of reeds volgende stappen zijn gezet? Zijn de Ministers het met de leden van de SP-fractie eens dat het van groot belang is dat verantwoordelijken ook worden berecht? Kunnen de Ministers verder aangeven of zij de luchtaanval op het ziekenhuis een schending van het internationaal recht achten?

11. Reactie van het kabinet:

De VS heeft geen verder inzicht gegeven in maatregelen jegens individuele militairen, anders dan dat een aantal personen is geschorst en dat hun zaken zijn overgedragen aan de geëigende autoriteiten om te bezien of verdere maatregelen aan de orde zijn. Dit proces is nog gaande.

Het is in eerste instantie aan de betrokken staten om uit te zoeken of sprake is van een schending van het internationaal recht, in het bijzonder het humanitair oorlogsrecht. Indien uit dit onderzoek blijkt dat het internationaal recht is geschonden, dan zou de VS daarvoor aansprakelijk kunnen worden gesteld. Daarbij is het van belang te melden dat de VS al maatregelen heeft getroffen om herhaling van dit tragische incident te voorkomen en schadevergoeding heeft toegezegd aan Artsen zonder Grenzen en de slachtoffers.

De leden van de PVV-fractie willen graag weten of bekend is welke maatregelen de Amerikaanse overheid zal nemen om in de toekomst een dergelijk incident te voorkomen? Zo ja, is het kabinet bereid deze informatie met de Kamer te delen? Welke lering zal het kabinet zelf trekken uit dit incident?

12. Reactie van het kabinet:

De Amerikaanse autoriteiten hebben het voornemen uitgesproken om de lessen van deze tragische gebeurtenissen te gebruiken om systemen en procedures grondig tegen het licht te houden en te verbeteren, zodat dergelijke zeer pijnlijke fouten in de toekomst zoveel mogelijk worden voorkomen. Het kabinet beschikt niet over informatie over de precieze procedures en systemen die de Amerikaanse autoriteiten voor ogen hebben, maar verwelkomt alle extra maatregelen om dergelijke incidenten te voorkomen. Wat betreft de vraag van de PVV-fractie over maatregelen van de Amerikaanse overheid en de hieruit geleerde lessen van het kabinet wordt verwezen naar het antwoord op de hierboven gestelde vraag van de VVD-fractie over het aanscherpen van procedures.

Onafhankelijk (vervolg)onderzoek

In de kabinetsreactie staat opgenomen dat UNAMA de VS-rapporten heeft verwelkomd en daarnaast heeft herhaald dat een onafhankelijk onderzoek dienstig zou zijn, zo constateren de leden van de fractie van de PvdA. Kunnen de Ministers aangeven wie (of wat) in staat zou zijn een dergelijk onafhankelijk onderzoek te doen? Wat is de reactie van de Ministers op het AzG-verzoek om een internationaal onafhankelijk onderzoek naar het incident door de International Humanitarian Fact-Finding Commission (IHFFC) in te stellen? Hoe beoordelen de Ministers de uitspraak op 25 november 2015 van Christopher Stokes, de Algemeen Directeur van AzG, dat het Amerikaanse rapport «meer vragen dan antwoorden achterlaat»? En in hoeverre sluit het Amerikaanse rapport aan bij het feitelijke NAVO onderzoek? Welke gevolgen hebben de NAVO-onderzoeken over het algemeen in geval van acties waarbij burgerslachtoffers zijn gevallen? Wanneer en wat verwachten de Ministers van het Afghaanse onderzoek?

13. Reactie van het kabinet:

Verschillende organisaties zouden een extra onderzoek kunnen uitvoeren. Gezien de specifieke expertise van de International Humanitarian Fact-Finding Commission, zou deze organisatie een dergelijk onderzoek kunnen uitvoeren, met instemming van de betrokken partijen. Het kabinet ziet vooralsnog geen aanleiding om te twijfelen aan de kwaliteit, grondigheid en uitkomst van de diverse rapporten door de VS. De VS heeft verantwoordelijkheid erkend en maatregelen getroffen naar aanleiding van de conclusies van het rapport. Het is nu primair aan de geëigende autoriteiten in de VS om vervolgstappen te zetten en om te bezien of aanvullend onderzoek nodig is, indachtig onder meer de aanbeveling van de United Nations Assistance Mission in Afghanistan (UNAMA) tot een onafhankelijk onderzoek.

Het kabinet verwelkomt het feit dat de VS – bij monde van president Obama en Minister van Defensie Carter – heeft aangegeven maximale transparantie te willen betrachten. De persconferentie van 25 november 2015 bevatte een lezing van de gebeurtenissen die gebaseerd is op het onderzoek dat de VS heeft uitgevoerd, waarbij eigen fouten en verantwoordelijkheid zijn erkend, alsmede maatregelen zijn aangekondigd om dergelijke tragische incidenten te helpen voorkomen. Het kabinet heeft nog geen beschikking over de aangekondigde publieksversie van het volledige onderzoeksrapport, maar hoopt dat dit rapport, zodra het is gepubliceerd, vragen die bij Artsen zonder Grenzen en anderen leven kan helpen wegnemen.

Het onderzoek van de NAVO beperkt zich tot een feitenrelaas. De luchtaanval op het Artsen zonder Grenzen-ziekenhuis in Kunduz was weliswaar geen gevolg van NAVO-handelen, maar de NAVO doet altijd feitelijk onderzoek in het geval van acties waarbij burgerslachtoffers zijn gevallen in NAVO-operatiegebied; of dat nu in het kader van een NAVO-activiteit was of niet. NAVO heeft een goede informatiepositie en het is voor de NAVO belangrijk om een beeld te krijgen van gevallen slachtoffers in Afghanistan. Indien nodig kunnen beleid, training en richtlijnen daarop worden aangepast.

De Afghaanse autoriteiten hebben een onderzoek ingesteld naar de tijdelijke overname van de stad Kunduz in oktober 2015. Dit onderzoek is uitgevoerd door een commissie onder leiding van Amrullah Saleh, voormalig hoofd van de Afghaanse inlichtingendienst, en is inmiddels voltooid. De luchtaanval op het ziekenhuis van Artsen zonder Grenzen is daarin niet meegenomen.

De leden van de SP-fractie zijn het ook eens met een ander punt van AzG, namelijk dat het onmogelijk is om van bij het conflict betrokken partijen te verwachten dat zij een onafhankelijk en onpartijdig onderzoek kunnen uitvoeren naar iets waar ze zelf bij betrokken waren. Zijn de Ministers het met deze leden eens dat een onafhankelijk onderzoek alsnog wenselijk is? Zo nee, waarom niet? Kunnen de Ministers verder bevestigen dat onafhankelijke onderzoekers van de Internationale Humanitaire Fact-Finding Commissie al sinds oktober vorig jaar op toestemming van de VS wachten? Wat is hier de stand van zaken?

14. Reactie van het kabinet:

Het kabinet ziet op dit moment geen aanleiding om te twijfelen aan de kwaliteit, grondigheid en uitkomst van het Amerikaanse onderzoek. Het kabinet wacht de publicatie van de voor publiek geredigeerde versie van het Amerikaanse onderzoek af. Op 3 oktober 2015 heeft Artsen zonder Grenzen contact opgenomen met de International Humanitarian Fact-Finding Commission in relatie tot de gebeurtenissen in Kunduz. De International Humanitarian Fact-Finding Commission heeft op 7 oktober 2015 haar diensten aangeboden aan de VS en Afghanistan. De Afghaanse president Ghani heeft hierop laten weten geen behoefte te hebben aan een internationaal onderzoek. Bij monde van generaal Shoffner heeft de VS op 25 november 2015 aangegeven dat het uitgevoerde onderzoek volledig en onpartijdig is; dat de bevindingen en aanbevelingen worden gedeeld en dat het onderzoeksproces zoals dat is verlopen de Amerikaanse steun geniet.

De leden van de D66-fractie constateren dat een rapport is opgesteld door de Verenigde Staten (VS), Afghanistan en de NAVO, waarbij er samen werd gewerkt om de feiten op tafel te krijgen. De uitingen van de Amerikaanse generaal John F. Campbell en van Jens Stoltenberg, Secretaris-Generaal van de NAVO, zijn beide op dit rapport gebaseerd. Allebei geven ze aan dat het rapport onderzoek onafhankelijk zou zijn. Voornoemde leden hebben echter vraagtekens bij de onafhankelijkheid van het onderzoek, gezien de belangen van de NAVO, de VS en Afghanistan. De leden zijn daarom van mening dat het onderzoek niet voldoende onafhankelijk is. Ze vragen de Ministers uit te leggen waarom zij akkoord zijn gegaan met het initiatief van Amerika, ondanks het herhaaldelijke verzoek van AzG om een volledig onafhankelijk onderzoek te laten verrichten? De leden vragen ook waarom de Ministers het Amerikaanse onderzoek voldoende achten, gezien zij zelf het belang van grondig en transparant onderzoek onderstrepen?

15. Reactie van het kabinet:

Het kabinet is het eens met de noodzaak tot een volledige verantwoording over de feiten en de omstandigheden en heeft de toezegging van president Obama om diepgaand onderzoek naar de gebeurtenissen te starten verwelkomd. De VS heeft verantwoordelijkheid erkend en aangegeven maatregelen te treffen naar aanleiding van de conclusies uit het rapport. Het is primair aan de VS en Afghanistan om te bezien of aanvullend onderzoek nodig is.

De leden van de D66-fractie vinden het bombarderen van een beschermde plek onder het internationaal humanitair recht zeer ernstig. Daarnaast was het de eerste keer in de geschiedenis dat een AzG-ziekenhuis met een zeer belangrijke functie tijdens het conflict is aangevallen. Het mag niet zo zijn dat een luchtaanval als zodanig niet goed onderzocht wordt, des te meer omdat het ziekenhuis volledig volgens afspraken fungeerde. De leden menen dat wanneer een sanctionering of bestraffing nodig blijkt, deze sanctie ook uitgevoerd moet worden. Om de sanctie te beoordelen, vinden de D66-leden dat een onafhankelijk onderzoek nodig is. De leden begrijpen dat AzG de luchtaanval wil laten onderzoeken door de International Humanitarian Fact Finding Commission (IHFFC) en steunen deze oproep. De leden vragen de Ministers toe te lichten waarom de IHFFC nog niet de opdracht heeft gekregen de luchtaanval nader te onderzoeken? Ook vragen de leden of de Ministers bereid zijn zich in te zetten om het IHFFC zo spoedig mogelijk een onderzoek te laten verrichten? Indien dit niet het geval is, kunnen de Ministers toelichten waarom zij dit niet nodig achten?

16. Reactie van het kabinet:

In reactie op de vragen van de D66-fractie over de status van het verzoek aan de International Humanitarian Fact-Finding Commission om onderzoek te verrichten, verwijst het kabinet naar het antwoord op de hierboven gestelde vragen van de PvdA-fractie, SP-fractie en de D66-fractie.

Schendingen internationaal humanitair recht

Ten slotte hebben de leden van de VVD-fractie nog een vraag over andere gevallen waarin ziekenhuizen van Artsen Zonder Grenzen zijn getroffen door bommen en raketten. De organisatie liet weten dat op 21 november één van haar ziekenhuizen in Syrië getroffen zou zijn bij een luchtaanval (http://uk.businessinsider.com/doctors-without-borders-say-one-of-their-hospitals-in-syria-bombed-in-air-strike-2015–11?r=US&IR=T) en meerdere malen bij luchtaanvallen en raketbeschietingen in Jemen (http://www.aljazeera.com/news/2016/01/doctors-borders-hospital-hit-rocket-yemen-160110125006083.html). Zijn in deze gevallen ook onafhankelijke onderzoeken ingesteld naar de omstandigheden ervan? Zo ja, kunnen de Ministers iets zeggen over de uitkomsten daarvan? Zo nee, waarom niet? Heeft Nederland – al dan niet in EU-verband – gevraagd om dergelijke onderzoeken? Zo nee, waarom niet?

17. Reactie van het kabinet:

Het kabinet betreurt de slachtoffers die zijn gevallen bij aanvallen op de ziekenhuizen van Artsen zonder Grenzen in Syrië en Jemen ten zeerste en is van mening dat de betrokken staten verantwoording moeten afleggen over de gebeurtenissen.

Artsen zonder Grenzen heeft een verzoek tot onafhankelijk onderzoek ingediend bij de International Humanitarian Fact-Finding Commission in relatie tot de gebeurtenissen in Razeh, Jemen, op 10 januari jl. De International Humanitarian Fact-Finding Commission heeft aangegeven bereid te zijn om haar diensten aan te bieden in deze context. De International Humanitarian Fact-Finding Commission doet geen uitspraken over het verloop van de procedure omtrent dit verzoek. Voor zover bekend bij het kabinet heeft Artsen zonder Grenzen een dergelijk verzoek niet ingediend in de nasleep van eerdere incidenten rond ziekenhuizen van Artsen zonder Grenzen in Jemen. Op 1 februari jl. heeft de coalitie onder leiding van Saoedi-Arabië in een brief aan de VN Veiligheidsraad laten weten een onderzoeksteam in te stellen om vermeende gevallen van burgerslachtoffers te onderzoeken. Het kabinet is niet op de hoogte van de stand van zaken van deze onderzoeken. Het is in eerste instantie aan de betrokken staten om uit te zoeken of er in het geval van Jemen sprake is van een schending van het internationaal recht, in het bijzonder het humanitair oorlogsrecht. Vanwege van het aangekondigde onderzoek van Saoedi-Arabië ziet Nederland vooralsnog geen reden om aan te dringen op een onafhankelijk onderzoek.

Artsen zonder Grenzen heeft, voor zover bekend, geen verzoeken tot onafhankelijk onderzoek ingediend naar aanleiding van de gebeurtenissen in Erbin, Syrië, op 21 november 2015. Wel is het kabinet ervan op de hoogte dat de International Humanitarian Fact-Finding Commission bereid is om haar diensten aan te bieden naar aanleiding van de gebeurtenissen in Ma'arat Al-Numan, Syrië, op 15 februari jl. De International Humanitarian Fact-Finding Commission heeft bekendgemaakt dat zij de «nodige stappen» heeft gezet in dit kader, maar doet geen uitspraken over het verloop van de procedure omtrent dit onderzoek. Het kabinet is van mening dat er verantwoording moet worden afgelegd over de talloze misdaden die zijn begaan in het Syrische conflict. Het kabinet zal er dan ook op blijven aandringen dat de situatie in Syrië wordt doorverwezen naar het Internationaal Strafhof. Het kabinet roept alle betrokken partijen voorts op om over te gaan tot implementatie van VN Veiligheidsraadresolutie 2254, waarin een einde aan (lucht)aanvallen op medische doelen in Syrië wordt geëist, laatstelijk via een gezamenlijke EU-verklaring op 19 februari jl.

Helaas constateren de leden van de PvdA-fractie dat in het afgelopen jaar wereldwijd meerdere keren civiele gebouwen zoals scholen en ziekenhuizen – waaronder volgens AzG alleen al in Jemen drie ziekenhuizen en een ambulance in de afgelopen drie maanden – doelwit waren bij militaire operaties. De leden van de PvdA-fractie vragen zich af of het correct is dat er de laatste tijd sprake is van een stijgende lijn inzake dit soort schendingen van het humanitair oorlogsrecht? Zo ja, hoe kan deze tendens volgens het kabinet doorbroken worden? De leden van de PvdA-fractie vragen het kabinet tevens welke recente initiatieven zij heeft ondernomen om deze schendingen en andere vermeende oorlogsmisdaden in de burgeroorlog in Jemen aan de kaak te stellen?

18. Reactie van het kabinet:

In de laatste maanden hebben aanvallen op ziekenhuizen plaatsgevonden in verschillende conflictgebieden. Het kabinet betreurt dit ten zeerste. Op dit moment heeft het kabinet geen cijfers voorhanden waaruit blijkt dat het om een trend zou gaan.

Met betrekking tot mensenrechtenschendingen in Jemen heeft Nederland tijdens de laatste Raad Buitenlandse Zaken van de EU waar Jemen op de agenda stond, in november 2015, gepleit voor een onafhankelijk

onderzoek naar mensenrechtenschendingen en schendingen van het humanitair oorlogsrecht in Jemen. Daarnaast heeft het kabinet contact met verschillende relevante spelers, waaronder de Jemenitische autoriteiten, de VS en de coalitielanden. Ook onderhoudt het kabinet nauw contact met in Jemen actieve humanitaire ngo's. In de communicatie met deze partijen stelt Nederland de situatie in Jemen frequent aan de kaak.

De leden van de SP-fractie vragen de Ministers tenslotte te reageren op het verzoek van Artsen zonder Grenzen aan de Internationale Humanitaire Fact-Finding Commissie om ook in Jemen onderzoek te doen naar aanvallen op ziekenhuizen en klinieken in Jemen? Bepleiten de Ministers hier steun voor?

19. Reactie van het kabinet:

In reactie op de vragen van de SP-fractie over de status van het verzoek aan de International Humanitarian Fact-Finding Commission om onderzoek te verrichten, verwijst het kabinet naar het antwoord op de hierboven gestelde vragen van de VVD-fractie.

De leden van de D66-fractie vinden een luchtaanval op een ziekenhuis onaanvaardbaar. Zij constateren echter dat de aanval op een beschermde locatie geen uitzondering meer is. Ook in Syrië en Jemen zijn inmiddels ziekenhuizen aangevallen. Voornoemde leden zijn geschokt over deze gebeurtenissen. Ook AzG heeft zorgen geuit. AzG wil dat de IHFFC onderzoek doet naar vier recente incidenten op ziekenhuizen in conflictgebieden, specifiek in Jemen (NOS, 25 januari 2015: «Strijdende partijen Jemen schenden internationaal recht» http://nos.nl/l/2082783). Kunnen de Ministers aangeven of zij dit verzoek aan het IHFFC steunen? Indien zij het niet steunen, waarom niet? Kunnen zijn ook uiteen zetten welke stappen de Ministers tegen Saudi-Arabië gaan ondernemen, aangezien zij het internationaal humanitair recht meerdere malen hebben geschonden? De leden vragen de Ministers ook aan te geven wat zij gaan doen om aanvallen op beschermde locaties door nationale en non-gouvernementele actoren, zoals Saudi-Arabië en ISIS, te voorkomen?

20. Reactie van het kabinet:

In reactie op de vraag van de D66-fractie over de positie van Nederland ten aanzien van het verzoek aan de International Humanitarian Fact-Finding Commission om onderzoek te verrichten, verwijst het kabinet naar het antwoord op de hierboven gestelde vragen van de VVD-fractie.

Het kabinet hecht er onverminderd aan dat vermeende schendingen van het humanitair oorlogsrecht worden onderzocht. Het kabinet roept alle conflictpartijen op om het humanitair oorlogsrecht te respecteren en vermeende schendingen te onderzoeken. Het kabinet verwelkomt in dit kader het door Saudi-Arabië aangekondigde onderzoek naar burgerslachtoffers in Jemen als gevolg van bombardementen van de door hen geleide coalitie.

Tijdens de zitting van de Mensenrechtenraad in maart zal het bureau van de Hoge Vertegenwoordiger voor de Mensenrechten van de Verenigde Naties mondeling verslag uitbrengen van de situatie in Jemen en de voortgang van de nationale onderzoekscommissie. Mede op basis hiervan zal het kabinet bezien of tijdens de zitting van de Mensenrechtenraad in september weer ingezet zal worden op een internationaal onderzoek.

Zoals ook weergegeven in de Kamerbrief van 26 januari jl. (Kamerstuk 32 623, nr. 161) is het de onverminderde inzet van het kabinet om tot een politieke oplossing te komen. De toenemende invloed van extremistische groeperingen kan alleen ingedamd worden door middel van effectieve controle van het leger over het Jemenitisch grondgebied. Om deze effectieve controle te herstellen is ten eerste een permanent staakt-het-vuren gecombineerd met een inclusief politiek proces vereist. Het kabinet zet hier dan ook op in, onder andere door steun aan het bureau van de VN-gezant voor Jemen.

De leden van de D66-fractie merken op dat AzG bezorgd is dat ook Westerse mogendheden de aanvallen vaak lijken te vergoelijken of ontkennen. Kunnen de Minister duiden in welke gevallen dit is gebeurd? Kunnen de Ministers ook aangeven of het vergoelijken of ontkennen tevens geldt voor Nederland? Zijn de Ministers bereid stappen te zetten om te bewerkstelligen dat zulke schendingen van het internationaal humanitair recht goed onderzocht worden en, indien nodig, bestraft worden? Indien ja, welke stappen? Indien nee, waarom niet?

21. Reactie van het kabinet:

Het kabinet is niet bekend met gevallen waarin westerse mogendheden aanvallen op ziekenhuizen vergoeilijken of ontkennen. Aanvallen op ziekenhuizen tijdens gewapend conflict zijn in strijd met het humanitair oorlogsrecht. Het kabinet vindt het onacceptabel dat humanitaire werkers die mensen in nood helpen, alsook patiënten, hiervan slachtoffer worden.

De primaire verantwoordelijkheid voor het onderzoeken van vermeende schendingen van het humanitair oorlogsrecht en strafrechtelijke vervolging wanneer onderzoek daar aanleiding toe geeft, ligt bij de betrokken staten. Het kabinet roept waar nodig zowel in bilateraal als in multilateraal verband op tot dergelijk onderzoek.

De leden van de D66-fractie menen dat aanvallen op ziekenhuizen onder geen beding mogen leiden tot een verlaging van de normen van het internationaal humanitair gewoonterecht. De leden vragen de Ministers of zij inzien dat de norm aan het verlagen is? Indien dit het geval is, hoe beoordelen de Ministers dit? Tevens vragen zij hoe de Ministers zich inzetten om de norm te bewaken, opdat deze niet verder verlaagt?

22. Reactie van het kabinet:

Het kabinet is het met de leden van de D66-fractie eens dat een verlaging van de normen van het humanitair oorlogsrecht ongewenst is. Nederland onderstreept het belang van naleving van het humanitair oorlogsrecht zowel in bilateraal als multilateraal verband. Zo heeft Nederland zich onder meer ingezet voor de aanname van een resolutie tijdens de Internationale Conferentie van het Rode Kruis in december 2015 waarin alle partijen bij gewapende conflicten worden opgeroepen om medische faciliteiten te beschermen en een aantal maatregelen te nemen die bijdragen aan deze bescherming.

Overig

Tot slot willen de leden van de PVV-fractie graag weten wat de laatste stand van zaken is met betrekking tot de veiligheidssituatie in Kunduz en de aanwezigheid van de Taliban aldaar.

23. Reactie van het kabinet:

De huidige situatie in de provincie Kunduz blijft zorgelijk. Thans is er in de provincie Kunduz een status quo waarin de Afghaanse veiligheidstroepen de districtscentra en de hoofdwegen in handen hebben, maar de Taliban grote delen van de overige gebieden controleren. Er zijn dagelijks schermutselingen tussen beide partijen. Gelet op de recente ontwikkelingen, de capaciteiten en intentie van de opstandelingen, is het waarschijnlijk dat de Taliban komend voorjaar de druk op de provincie en de stad Kunduz zullen proberen te vergroten.